

Nudíte se? Přečtěte si padělané Rukopisy

PRAHA – V edici Česká knižnice vyšlo nové, kritické a komentované vydání Rukopisů královédvorského a zelenohorského. Připravil ho Dalibor Dobiáš, literární vědec specializující se na 19. století.

Celé české 19. století se dmulo pýchou nad Rukopisy královédvorským a zelenohorským. Když pak byla zpochybněna jejich pravost, došlo na vylučování z národa: Masaryk byl nazván „šerednou hlízou“ a matka, jež ho zrodila, „netvornou, zlo sálající saní“. Dnes, kdy vzrušení opadlo do lhostejnosti, je můžeme brát, jaké jsou. Zajímavým dokladem české mystifikační tvořivosti.

LN Co je na těch „archaických“ básních, jež se všeobecně považují za falza, tak významného: tedy kromě toho, že jde o mimořádně dobře provedená falza?

Historicky vzato, Rukopisy, „objevené“ v letech 1817 a 1818, výrazně zapůsobily na celé národní hnutí. Českou literaturu jako něco zvláštního, s několika světově proslulými autory dnes pokládáme za samozřejmost. V době Rukopisů se však v poměrně nevelkém okruhu literátů namáhavě a ovšem i na základě různých mýtů musela definovat. Stále znovu se vracely pochyby o její životaschopnosti. Najednou tu byly básnicky silné texty. V jejich jinak vcelku konvenčních obrazech mocně rezonoval a se soudobými koncepty národa, jak je známe například od Jungmanna, se poжил cit. Modely Rukopisů, jako třeba obleženého českého města obklopeného nepřátelskými Tatary, které spoléhá na pomoc „ze všech krajin země“, nebo přirozené demokratičnosti starých Slovanů, nalezneme i dále v české kultuře 19. století.

LN Jak by asi vypadalo národní obrození bez Rukopisů? Nedalo by se říci, že kdyby nebyly, museli bychom si je vymyslet?

Teprve v době „objevu“ Rukopisů, a často dokonce až o dlouhá desetiletí později se mohl zájemce seznámit s řadou skutečných středověkých či raně novověkých památek. Život svaté Kateřiny, který dnes počítáme k předním dílům českého středověku, je jen jedním z příkladů. Myslím, že snaha navázat na mocensky přerušené přirozené tradice, anebo spíše to, co si autoři počátku 19. století jako přirozené zdroje národního života představovali, byla velice silná. Zaslouží si pozornost, že Češi v tom byli podporováni i zvenčí. Například překladatel nejznámější evropské mystifikace této doby, skotských Ossianových zpěvů, Rakušan Michael Denis se tázal, zda by bylo také u slovanských národů možno objevit jiskry génia prostřednictvím znalce jejich básnického starověku.

LN Myslíte si, že Rukopisy vyzařují něčím ještě dneska?

Nejspíš v nás Češích vězí hlouběji, než si po Masarykově kritice připouštíme. Jestliže zdejší politik prohlásí, že mystifikoval, rozumíme mu a usmíváme se... Rukopisy samé dnes můžeme přijímat v mnoha klíči: nadchnout se pro jejich hrdiny a spoluprožít to, co se odehrává v jejich nitru. Můžeme však taky příslušná líčení, a hlavně postavy vnímat realisticky, trochu ironickou optikou. Osobně jsou mi nejbližší některé písně Rukopisu královédvorského. Podobně i monumentalita částí skladeb výpravných jako Čestmíra a Vlaslava, zvláště v některých obrazech, je podle mě v české poezii 19. století jedinečná.

LN Je debata o pravosti Rukopisů definitivně uzavřena? Existuje nějaký relevantní argument pro jejich pravost? A znáte osobně nějakého přesvědčeného obránce?

Obvykle odpovídám, že Rukopisy pravé jsou, ale vznikly později, než se v době jejich nálezů

uvádělo. Ale vážně: spor o pravost Rukopisů je z mého pohledu uzavřen; taky se setkávám spíše s „obranami“ básnické hodnoty těchto památek. Objeví-li se ve skladbě historicky sporné reálie (prostá dívka, která chce napsat někdy ve 13. či 14. století na pergamen dopis svému milému), jazykové odchylky od staročeských textů a ještě jsou známy možné předlohy, pak to v široké síti podobných skutečností starší vznik památky vyvrací. Podle všeho vznikly Rukopisy v době nedlouho před jejich „objevem“. Nové řeči o jejich možném středověkém původu jsou do značné míry vedlejším efektem knih Miroslava Ivanova na téma Rukopisů, třebaže tento spisovatel také podstatně přispěl k poznání těchto (a dalších s Rukopisy spojených) podvržených památek. Tím nechci říct, že je vše prozkoumáno. V Ústavu pro českou literaturu Akademie věd se v současnosti zabýváme dosud nepřiliš známým druhým životem Rukopisů a jejich rolí při formování české kultury v 19. století.

LN Liší se nějak edice, kterou jste připravil, od těch předchozích? Obsahují texty nějaký zásadní editorský problém? A měl jste v ruce originál?

Rukopisy jsem viděl až letos v dubnu na výstavě o Starých pověstech českých v Národním muzeu; pro vlastní edici jsem musel vyjít ze starších kritických vydání, která obsahují i fotografie. Vedle původního Rukopisu královédvorského a zelenohorského obsahuje edice také překlady Václava Hanky a novější překlad Kamila Bednáře, který vyšel roku 1961. Spolu s komentáři by tak měla dokumentovat literární život Rukopisů takřka do současnosti. Ptal jste se mě na nějaký ediční oříšek. Originál je, tak jak je zaznamenán „středověkým“ pravopisem, pro běžného čtenáře nečitelný; jak ho však přepsat do současného pravopisného systému, když nevíme a v některých případech ani nemůžeme bezpečně určit, jak si jeho mluvenou podobu autoři Rukopisů představovali? Nepřekvapuje, že poslední takový kritický přepis původního textu se objevil před osmdesáti lety.

LN Představme si, že by se Rukopisy našly teď. Co by to způsobilo a jak dlouho by současné vědě trvalo, než by odhalila, že jde o falza?

To je zajímavá otázka. Není tomu dlouho, co literárním kritikům trvalo několik měsíců, než odhalili jako mystifikaci novelu Bílej kůň, žlutej drak Jana Cempírka, psanou údajně mladou Vietnamkou... Na druhou stranu si myslím, že starší čeština, česká literatura, historie a podobně jsou prozkoumány mnohem podrobněji, než tomu bylo v desátých letech 19. století. Ještě Pavel Josef Šafařík zaváděl pro Rukopisy zvláštní jazykový zákon, mohl je vydělovat od jiných staročeských památek a konstruovat jejich specificky slovanské kontexty. Dnes už je něco takového, zvláště dlouhodobě, těžko možné.

LN Myslíte si upřímně, že se dají Rukopisy číst jako báseň, tedy čistě pro estetické uspokojení?

Rozhodně. Myslím, že zvláště v Bednářově překladu jsou nejen působivé, ale i dobře přístupné. Ve své době si ho cenil třeba Jaroslav Seifert. Budu rád, pokud tento rozhovor čtenáře Lidových novin k textům Rukopisů přivede.

Jiří Peňás

Lidové noviny (9. června 2011)